

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Центр заочної форми навчання

(повна назва факультету)

кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

(повна назва кафедри)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
проф. Герасименко В. Г.

(підпис)

«29» грудня 2017 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста

зі спеціальності 242 «Туризм»

(шифр та найменування спеціальності)

**на тему: «СТРАТЕГІЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА»**

Виконавець:

студентка Центру заочної форми навчання

Мушат Дар'я Анатоліївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н. доцент

Шикіна Ольга Володимирівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

на кваліфікаційну роботу Мушат Дар'ї Анатоліївни
(ПІБ)

«Стратегія підвищення конкурентоспроможності підприємств
готельного господарства»
(тема)

кваліфікаційна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста

Одеський національний економічний університет

м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Об'єктом дослідження є процес підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко».

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є теоретичні положення та прикладні заходи з підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства.

Метою роботи є розробка та економічне обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко».

У роботі розглядаються теоретичні аспекти поняття і сутність конкурентоспроможності як важливого елемента забезпечення стабільного функціонування підприємства. Розглянуто фактори, що впливають на конкурентоспроможність підприємства готельного господарства, а також методи що застосовуються для оцінки конкурентоспроможності підприємства. Проаналізовано фінансово-господарську діяльність готелю «Чорне море – Парк Шевченко». Досліджено конкурентоспроможність готелю «Чорне море – Парк Шевченко» та основних його конкурентів. Запропоновані стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності готелю.

Ключові слова: конкуренція, конкурентоспроможність, готельне господарство, підприємство готельного господарства, ефективність.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	6
1.1. Конкурентоспроможність, як критерій розвитку підприємства готельного господарства	6
1.2. Фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємств готельного господарства	14
1.3. Методичні підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності готельних підприємств	19
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЮ «ЧОРНЕ МОРЕ – ПАРК ШЕВЧЕНКО».....	26
2.1. Сучасний стан та основні тенденції розвитку готельного господарства Одеської області	26
2.2. Характеристика діяльності підприємства та основні показники господарсько-економічної діяльності засобу розміщення	35
2.3. Оцінка конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко»	46
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЮ «ЧОРНЕ МОРЕ – ПАРК ШЕВЧЕНКО».....	57
3.1. Розрахунок витрат на реалізацію основного напрямку стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства	57
3.2. Економічне обґрунтування ефективності запропонованого стратегічного напрямку підвищення конкурентоспроможності готелю...66	66
ВИСНОВКИ	79
Список використаних джерел	82
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток готельного бізнесу в Україні характеризується зростанням кількості готелів, входженням міжнародних готельних мереж, формуванням українських керуючих компаній. Тенденції готельного бізнесу України обумовлюють загострення конкуренції на ринку готельних послуг та актуалізують вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства.

Конкурентоспроможність підприємств готельного господарства та їх послуг залежить не лише від результатів поточної діяльності, а й від прогресивних організаційних та економічних рішень, як-то: докорінна зміна системних засад економіки й управління підприємствами готельного господарства, задоволення зростаючих вимог туристів до якості готельного обслуговування, виявлення важелів і механізмів конвергентності підприємств готельного господарства України й інших країн.

У сучасній світовій і вітчизняній літературі теоретичні проблеми конкуренції і конкурентоспроможності підприємств досліджуються досить ґрунтовно і відображені в наукових працях: А. Сміта [72], О.М. Головченко [38], М. Портера [63], Д.А. Панасенко [59], М. М. Радєвої [67], А. Е. Воронкової [10], Р. А. Фатхутдінова [79], Л. В. Балабанової [4], О.Г. Янкового [89] тощо.

Вирішенню наукових завдань щодо підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: Л. М. Малюга [50], М. В. Петрушенко [60], В. В.Хмурова [21], П. Р. Пуцентейло [81], М.П. Мальська [49], С.С. Галасюк [12, 14], О.В. Шикіної [1, 13, 21, 22, 85, 86, 87], К.А. Галасюк [11], Л. В. Бортник [6, 7] та інші.

Незважаючи на значну кількість та різноплановість напрацювань названих дослідників і сучасних наукових розробок для теорії і практики підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства існує низка питань які потребують подальшого дослідження. Зокрема, автори

ще не прийшли до єдиної думки щодо визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства», поки що не існує в завершеному вигляді єдиної науково обґрунтованої методики оцінки конкурентоспроможності підприємств готельного господарства. Крім того, сучасна теорія не приділяє достатньо уваги економічному обґрунтуванню шляхів підвищення конкурентоспроможності підприємств готельних господарств на сучасному етапі розвитку, коли більша їх частина зіштовхнулася з проблемою падіння обсягів реалізації послуг. Усе це зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Мета кваліфікаційної роботи: розробка та економічне обґрунтування шляхів підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко».

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких **завдань**:

- розкрити сутність поняття «конкурентоспроможність підприємства»;
- визначити фактори, які впливають на конкурентоспроможність підприємств готельного господарства;
- вивчити методичні підходи щодо оцінювання конкурентоспроможності готельних підприємств;
- дослідити сучасний стан та основні тенденції розвитку готельного господарства Одеської області;
- охарактеризувати діяльність готелю «Чорне море – Парк Шевченко» та визначити основні показники його господарсько-економічної діяльності;
- провести оцінку конкурентоспроможності підприємства;
- визначити стратегічні напрями підвищення конкурентоспроможності готелю та здійснити розрахунок витрат на реалізацію основного запропонованого напрямку;
- обґрунтувати ефективність запропонованого стратегічного напрямку підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Об'єкт дослідження – процес підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко».

Предмет дослідження – теоретичні положення та прикладні заходи з підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства.

Методом дослідження роботи є діалектичний метод дослідження явищ та процесів у їхньому взаємозв'язку і розвитку. Для досягнення мети та розв'язання визначених завдань кваліфікаційної роботи використано такі загальнонаукові методи: абстрактно-логічний (для узагальнення теоретичних положень, визначення сутності економічних понять, формування висновків); системний аналіз (для аналізу стану та основних тенденцій розвитку готельного господарства Одеської області, дослідження господарсько-економічної діяльності підприємства); графічний (для наочного представлення статистичних даних); табличний та групування (при аналізі стану та основних тенденцій розвитку готельного господарства, фінансової діяльності підприємства); експертних оцінок (для вимірювання та оцінки конкурентоспроможності підприємств); конструктивний та експериментальний (оцінка результатів запропонованого заходу підвищення конкурентоспроможності підприємства).

Інформаційною базою дослідження є статистична, фінансова та оперативна звітність підприємства, наукова вітчизняна і зарубіжна література з досліджуваної проблеми; законодавчі та нормативно-правові акти України; наукові статті з питань підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства, опубліковані у вітчизняних періодичних виданнях.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та прикладних заходів підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко».

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання результатів дослідження в діяльності підприємств готельного господарства для підвищення їх конкурентоспроможності.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (93 найменування) та 14 додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 108 сторінки комп'ютерного тексту.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження дозволило обґрунтувати шляхи підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко», підсумки наведені нижче.

1. Проведений аналіз підходів щодо дефініції конкурентоспроможності підприємства, виділення її властивостей, дослідження понятійного апарату «підприємство готельного господарства» дозволило сформувати власне бачення сутності даної категорії. Конкурентоспроможність підприємства готельного господарства – це комплексна порівняльна характеристика підприємства за певний проміжок часу та в рамках певного конкурентного ринку, яка відображає ступінь реалізації потенційної спроможності формувати, утримувати і використовувати стійкі конкурентні переваги з урахуванням мінливості зовнішнього та внутрішнього середовища для залучення туристичних потоків і досягнення лідируючих позицій серед аналогічних готельних підприємств.

2. Встановлено, що на конкурентоспроможність підприємства готельного господарства та досягнення ним конкурентних переваг має вплив безліч факторів, які поділяються на дві великі групи: внутрішні та зовнішні фактори. До внутрішніх факторів було віднесено: фактори, які характеризують підприємство, фактори, які характеризують готельну послугу та фактори, які характеризують якість обслуговування. До зовнішніх факторів належать: фактори макrorівня, мезорівня та мікрорівня.

3. Вивчення наукової літератури дозволило визначити, що єдиної методики оцінки конкурентоспроможності підприємств готельного господарювання на сьогодні не існує. Найбільше поширення у вітчизняній практиці отримали графічні, матричні та розрахункові методи оцінки конкурентоспроможності підприємства. Виділення переваг та недоліків кожного з наведених методів дозволило встановити, що тільки комплексне їх

застосування дає можливість розкрити конкурентні переваги та недоліки в діяльності підприємства.

4. Проведений аналіз основних показників розвитку готелів та аналогічних засобів розміщення Одеської області довів, що протягом 2014-2016 рр. загальна кількість підприємств готельного господарства області зменшилася на 3 од. або на 1,28%, при цьому номерний фонд та місткість готелів збільшилася; спостерігається стабільна тенденція зростання кількості обслужованих туристів та зростання доходів від наданих послуг; середньорічний показник завантаження підприємств знаходиться на критично низькому рівні (16% у 2016 р.), хоча й має тенденцію до зростання.

Встановлено, що на підприємствах готельного господарства Одеської області переважають номери першої категорії (60,66% від загальної кількості номерів). Досліджуючи розподіл готелів за категорією було встановлено, що існує надмірно висока частка готелів без категорії. Однією з позитивних тенденцій розвитку готельного господарства Одеської області є поява якісно нового типу засобів розміщення малих готелів. Завантаження підприємств готельного господарства в низький сезон є ключовою проблемою даної галузі.

5. Готель «Чорне море – Парк Шевченко», новий готель мережі готелів «Чорне море», почав свою роботу у березні 2013 року. Проведений аналіз основних показників його господарсько-економічної діяльності показав, що послуги готелю користуються попитом, який має тенденцію до зростання, як з боку вітчизняних, так і з боку іноземних громадян, що підтверджує дослідження показників використання економіко-експлуатаційних можливостей готелю. Як наслідок збільшення кількості обслужованих туристів, прибуток від основної діяльності засобу розміщення у 2016 р. порівняно з 2015 р. зріс на 467 тис.грн. або на 19,98%, завантаженість готелю та усі показники рентабельності знаходяться на досить високому рівні, демонструючи зростання. Було визначено, що темп зростання доходів перевищує темп зростання витрат, що є позитивною тенденцією в діяльності готелю. Дослідження балансу підприємства показало зростання вартості його майна і

капіталу, що також свідчить про покращення господарської діяльності та підвищення її ефективності.

6. Проведена оцінка конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко» графічним та матричним методами дозволила виявити сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства та встановити, що підприємство займає слабку конкурентну позицію на ринку, потрапивши в зону «невикористаних можливостей». До сильних сторін готелю було віднесено: новий номерний фонд, вигідне місцерозташування, хороша впізнаваність бренду, якість сервісу вище, ніж у найближчого конкурента, висококваліфікований персонал; до слабких – нераціональна структура номерного фонду (88 двомісних номерів з 95), відсутність системи знижок, вузький комплекс додаткових послуг. Розрахований інтегральний показник конкурентоспроможності також підтвердив невисокий рівень конкурентоспроможності (4,67 бали з 10).

7. Запропоновано стратегічні напрямки підвищення конкурентоспроможності готелю «Чорне море – Парк Шевченко»: розширення номерного фонду готелю, впровадження «денного» тарифу та збільшення кількості додаткових послуг (послуги гіда-перекладача, няні, догсіттеру). В якості основного напрямку було визначено розширення номерного фонду готелю шляхом створення одномісних номерів та розраховано стартові витрати на його реалізацію (434 612 грн.). Джерелами фінансування є кредит банку в розмірі 200 000 грн. та власні кошти підприємства.

8. Проведене економічне обґрунтування розширення номерного фонду готелю довело доцільність впровадження даного заходу, що підтверджують розраховані показники: термін окупності складає 1,5 років, чиста поточна вартість – 182,7 тис. грн., індекс прибутковості – 1,42, відношення вигоди / витрати – 1,76, внутрішня норма прибутковості – 60,15%, річний економічний ефект – 296302,77 тис.грн. Реалізація запропонованих у роботі напрямів дозволить збільшити інтегральний коефіцієнт конкурентоспроможності готелю з 4,67 до 5,26 по 10-ти бальній шкалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алферова В. В. Аналіз інтенсивності конкуренції готелів VIP-класу міста Одеси / В. В. Алферова, О. В. Шикіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. №15. – С. 160 – 165.
2. Андренко І. Б. Фінансово-економічний аналіз підприємств туризму: підручник / І. Б. Андренко, Н. М. Влащенко. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 308 с.
3. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи, сервісне забезпечення турпродукту / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – Київ: «Альтерпрес», 2004. – 288 с.
4. Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: навч. посібн. / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – К. : Професіонал, 2012. – 448 с.
5. Бондаренко С. М. Оцінка конкурентоспроможності підприємства / С. М. Бондаренко, А. А. Невмержицька // Електронний науковий журнал «Технології та дизайн». – 2014. – № 2 (11). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/td_2014_2_15.pdf
6. Бортник Л. В. Комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу / Людмила Василівна Бортник // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». – 2013. – Том 14. – № 2. – С. 100-110.
7. Бортник Л. В. Методика оцінки конкурентоспроможності готельних підприємств [Електронний ресурс] / Л. В. Бортник. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1397/1/Методика%20оцінки%20конкурентоспроможності%20готельних%20підприємств.pdf>
8. Буранцева Э.Р. Современные маркетинговые стратегии международных гостиничных компаний: монография / Э.Р. Буранцева. – М.: Книжный дом

Університет, 2010. – 328 с.

9. Вертелєва О. С. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України / О. С. Вертелєва // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2017. – № 3. – С. 33–48.
10. Воронкова А. Е. Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія / А. Е. Воронкова, Н. Г. Калюжна, В. І. Отенко. – Х.: ІНЖЕК, 2011. – 512 с.
11. Галасюк К. А. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств готельного господарства: автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.04 - економіка та упр. підприємствами (за видами екон. діяльності) / К.А. Галасюк. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 22 с.
12. Галасюк С. С. Заходи щодо забезпечення підвищення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства Одеської області / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва // Економіка та управління національним господарством: стан, тенденції та перспективи: тези доповідей І Міжнародної наук.-практ. конф. (29-30.05.2014). – Одеса: Пальміра, 2014. – С. 66-68.
13. Галасюк С. С. Організаційно-економічні засади функціонування малих готелів: монографія / С. С. Галасюк, О. В. Шикіна. – Одеса : Атлант, 2015. – 279 с.
14. Галасюк С. С. Особливості функціонування готельних підприємств малої місткості в конкурентному середовищі / С. С. Галасюк, О. В. Гусєва // Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики: Матеріали ІІІ міжнародної наук.-практ. конф. (18-19.09.2014). – Одеса: Атлант, 2014. – С. 16-18.
15. Герасименко В. Г. Основы туристического бизнеса / В. Г. Герасименко. – Одесса, Черноморье, 1997. – 160 с.
16. Герасименко В.Г. Ключові індикатори розвитку підприємств готельного господарства в Одеській області / В. Г. Герасименко // Приазовський економічний вісник. – 2017. – Вип.2 (02). – С. 42 – 46.

17. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посібн. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – [вид. 3-тє, без змін]. – К.: ЦУЛ, 2014. — 488 с.
18. Готель «Чорне море – Парк Шевченко»: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blacksea-hotels.com/object/park/location>
19. Гусева О. В. Инновации как способ повышения конкурентоспособности предприятий гостиничного хозяйства / О. В. Гусева // Материалы международной научно-практической конференции «Индустрия гостеприимства в странах Европы» (Симферополь – Ялта, 28 декабря 2007 – 2 января 2008 г). – Симферополь: Крымский институт бизнеса, 2008. – С. 110-113.
20. Гусева О. В. Визначення конкурентних стратегій для різних класів малих готелів / О. В. Гусева // Materiały VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Naukowa myśl informacyjnej powieki – 2012» (07-15 marca 2012 roku). –Ekonomiczne nauki: Przemysł. Nauka i studia. – 2012. - Volume 8. - S. 29-34.
21. Гусева О. В. Доцільність застосування матричних методів для оцінки конкурентоспроможності малих готелів / О. В. Гусева // Материали за VIII международна научна практична конференция, «Бъдещите изследвания– 2012» (17-25 февруари). – София: Бял ГРАД-БГ ООД, 2012. – Том 6. - С. 76-81.
22. Гусева О. В. Оцінка конкурентоспроможності малих готелів на основі матриці GE/McKinsey / О. В. Гусева // Materialy VIII mezinarodni vedecko – prakticka konference «Veda a technologie: krok do budoucnosti – 2012» (27 unora – 05 brezen 2012 roku). –Praha: Publishing House «Education and Science». – Dil 7. - S. 25-32.
23. Державна служба статистики України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

24. Діденко О. І. Особливості послуг гостинності в готельному господарстві / О. І. Діденко, В. О. Шамоу // Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (31 жовтня 2016 р.) / відп. ред. Л. В. Транченко. – Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2016. – С. 34 – 35.
25. Должанський І. З. Конкурентноспроможність підприємства: навч. посібник / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
26. Дорошілова Я.В. Фактори конкурентоспроможності готельного підприємства [Електронний ресурс] / Я. В. Дорошілова, В. П. Заремба // Актуальні питання розвитку та організації готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах. – Режим доступу: <http://uastudent.com/factory-zabezpechennja-konkurentospromozhnosti-pidpryjemstv-gotelnoho-kompleksu/>
27. ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dnaop.com/html/29982/doc-ДСТУ_4269_2003/
28. Економіка підприємства: навч. посіб. / [Білецький Є. О., Дутченко О. М., Шамота Г. М. та ін.]; за ред. Є. О. Білецького. – Суми : ДВНЗ «АБС НБУ», 2014. – 154 с.
29. Економіка підприємства: підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного; КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2001. – 526 с.
30. Енциклопедія бізнесмена, менеджера, економіста / Під ред. Р. Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 706 с.
31. Какуша А. О. Якість обслуговування в готельних господарствах / А. О. Какуша // Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (31 жовтня 2016 р.) / відп. ред. Л. В. Транченко. – Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2016. – С. 47 – 48.

32. Карпов В. А. Планування та аналіз підприємницьких проектів: навч. посіб. / В. А. Карпов. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 243 с.
33. Коваленко Д. С. Методичні підходи до дослідження конкурентного положення готельного господарства / Д. С. Коваленко // Економіка та управління підприємствами. – 2017. – Вип. 19. – С. 59 – 62.
34. Колективні засоби розміщування в Україні у 2014 р.: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 200 с.
35. Колективні засоби розміщування в Україні у 2015 р.: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 200 с.
36. Колективні засоби розміщування в Україні у 2016 р.: статистичний бюлетень. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 200 с.
37. Конкурентоспособность гостиничных предприятий: учеб.-метод. пособ. / Изгот. по государственному заказу города Москвы. – М., 2007. – 96 с.
38. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки: у 3-х томах: Том 1: Регіональні аспекти та напрямки підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах інноваційного розвитку: монографія / [Андреева Н. М., Головченко О. М., Маркіна І. А. та ін.]; за заг. ред. М.А. Зайця, О.В. Захарченка, О.М. Коваленка. – Одеса: ВМВ, 2014. – 292 с.
39. Кузнецова Н. М. Основи економіки готельного та ресторанного господарства / Н. М. Кузнецова – К.: Інститут туризму, 1997. – 174 с.
40. Кузнецова, Н. М. Науково-методичні підходи до визначення стратегічних напрямків конкурентоспроможності готельних підприємств / Н. М. Кузнецова // Вісник соціально-економічних досліджень ОДЕУ. – 2010. – №41 (2). – С. 54-59.
41. Кузьмін О. Є. Конкурентоспроможність підприємства : планування та діагностика: монографія / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник, О. П. Романко. – Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2011. – 198 с.
42. Кучеренко В. Р. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посіб.

/ В. Р. Кучеренко, В. А. Карпов, А. В. Карпов. – Одеса: ОНЕУ, 2011. – 199 с.

43. Ладунка І. С. Конкуренція: теоретичний аспект / І.С. Ладунка // Держава та регіони. – 2008. – №6. – С.124 – 127.
44. Леонт'єва А. Ю. Дослідження можливостей використання існуючих методів оцінки конкурентоспроможності для готельних підприємств / А. Ю. Леонт'єва, К.А. Рудакова // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник. – 2012. – Серія «Економічні науки». – № 102. – С. 499 – 503.
45. Лесник А. Л. Гостиничный менеджмент: политика ценообразования и управления доходом: учебное пособие / А. Л. Лесник. — СПб.: ИЦ Интермедия, 2014. — 272 с.
46. Литвинюк О. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: конспект лекцій / О. П. Литвинюк, О. І. Драган, О. С. Ралко – К.: НУХТ, 2015. – 152 с.
47. Мазур В. Індустрія гостинності – ефективний інструмент розвитку туристичного бізнесу / В. Мазур // Журнал Європейської економіки. – 2015. – Т. 14 (№3). – С. 273 – 286.
48. Мазур О. Є. Ринкове ціноутворення: навч. посібник / О.Є. Мазур. – К.: ЦУЛ, 2012. – 480 с.
49. Мальська М. П. Готельний бізнес: теорія та практика: підручник / М.П. Мальська, І.Г. Пандяк. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 472 с.
50. Малюга Л. М. Формування конкурентоспроможності підприємств готельного господарства / Л. М. Малюга // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 5. – С. 216 – 219.
51. Марченко В. М. Наукове забезпечення конкурентоспроможності підприємства / В. М. Марченко, О. М. Євтушенко // Молодий вчений. – 2015. - №1 (16). – С. 15 – 18.
52. Молчанюк В. М. Методичні рекомендації щодо виконання практичних завдань з вибіркової навчальної дисципліни самостійного вибору ВНЗ циклу професійної та практичної підготовки «Кваліметрія продукції» /

В. М. Молчанюк. – Донецьк: ДонНТУ, 2013. – 32 с.

53. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент: підручник / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань. – К.: УВПК «ЕксОб», 2004. – 560с.
54. Олейникова О. О. Системний підхід до управління конкурентоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Олейникова // Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту: IV Міжнародна науково-практична конференція. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/science/men/2017/58.pdf>
55. Офіційний сайт «Теплопостачання міста Одеси» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teplo.od.ua>
56. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
57. Офіційний сайт Одесаобленерго [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oblenergo.odessa.ua>
58. Офіційний сайт філії «Інфоксводоканал» ТОВ «Інфокс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infoxvod.com.ua>
59. Панасенко Д. А. Конкурентоспроможність підприємства: сутнісна та функціональна характеристики / Д. А. Панасенко // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». - Львів : Львівська політехніка. – 2015. – № 727. – С. 270-275.
60. Петрушенко М.В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності готельного підприємства / М. В. Петрушенко // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник. – 2013. – № 108. – С. 591 – 597.
61. Підгорний А. З. Статистика туризму: навч. посіб. / А. З. Підгорний, О. Г. Милашко. – Одеса: ОНЕУ, 2014. – 204 с.
62. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами, станом на 01.12.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk/>
63. Портер М. Конкуренція / М. Портер; [пер. с англ.]. – М.: Вільямс, 2005. –

608 с.

64. Потенціал підприємства: формування та використання: Підручник / [Касьянова Н. В., Солоха Д. В., Морєва В. В. та інші]; за ред. Н. В. Касьянової. – [вид. 2-ге, перероб. та допов.]. – К.: ЦУЛ, 2014. – 248 с.
65. Проектний аналіз: навч. посіб. / [Рижиков В. С., Яковенко М. М., Латишева О. В. та ін.]; за заг. ред. В. С. Рижикова. – К. Центр учбової літератури, 2011. – 384 с.
66. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства / П. Р. Пуцентейло – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
67. Радєва М. М. Комплексне оцінювання конкурентоспроможності підприємства / М. М. Радєва, П. М. Маслов // Держава та регіони. – 2007. – №3. – С. 176-180.
68. Роглєв Х. Й. Основи готельного менеджменту: підручник / Х. Й. Роглєв. – К.: Кондор, 2009. – 408с.
69. Седегов Р. С. Основы менеджмента и маркетинга / Р. С. Седегов. – Минск: Высш. школа, 1998. – 382 с.
70. Сенин В. С. Организация международного туризма: учебник / В. С. Сенин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 400 с.
71. Сильчук Т.А. Експертиза якості надання послуг в готельному і ресторанному господарстві [Електронний ресурс]: конспект лекцій для студ. напряму підготовки 6.140101 «Готельно-ресторанна справа» ден. форми навч./ Т. А. Сильчук – К.: НУХТ, 2014. – 107 с. – Режим доступу: <http://library.nuft.edu.ua/ebook/file/43.51.pdf>
72. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А.Смит (пер. с англ.), отв. ред. Л. И. Абалкин. – М.: Наука, 1993. – 570 с.
73. Сокол Т. Г. Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах / Т. Г. Сокол – К.: Альтерпрес, 2009. – 447 с.
74. Страшинська Л. В. Маркетинг готельного і ресторанного господарства:

конспект лекцій / Л. В. Страшинська. – К.: НУХТ, 2011. – 89 с.

75. Тарнавська Н. П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика / Н. П. Тарнавська. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 570 с.
76. Тимохина Т. Л. Организация приема и обслуживания туристов: учеб. пособ. / Т. Л. Тимохина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Инфра-М, 2010. – 351 с.
77. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. / [С. М. Клименко, О. С. Дуброва, Д. О. Барабась, Т. В. Омеляненко, А. В. Вакуленко]; за ред. Клименко С. М. – К. : КНЕУ, 2008. – 527 с.
78. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посібник / [Іванов Ю. Б., Кизим М. О., Тищенко О. М. та ін.]; за заг. ред. Ю. Б. Іванова, М. О. Кизима. – Х. : ІНЖЕК, 2012. – 320 с.
79. Фатхутдінов Р. А. Управління конкурентоздатністю організації: підручник / Р. А. Фатхутдінов. – К. : Кондор, 2009. – 470с.
80. Федорченко В. К. Туристський словник – довідник / В. К. Федорченко, І. М. Мініч. – К.: Дніпро, 2000 р. – 155 с.
81. Хмурова В. В. Формування механізму конкурентоспроможності на готельних підприємствах / В. В. Хмурова // Вісник Київського інституту бізнесу та технологій. – 2014. – № 3 (25). – С. 112–117.
82. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: навч.-метод. посібник / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний. – К. : КНЕУ, 2001. – 384 с.
83. Шикіна О. В. Динаміка розвитку малих готелів м. Одеси / О. В. Шикіна // Актуальні проблеми економіки. – 2017. – №1 (187). – С. 313 – 325.
84. Шикіна О. В. Застосування таксономічного аналізу як методу оцінки конкурентоспроможності готельного господарства / О. В. Шикіна // Perspective economic and management issues: collection of scientific articles. - Austria: "East West" Association For Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2015. - P. 429-434.

85. Шикіна О. В. Індекс туристичної конкурентоспроможності як показник туристичного потенціалу України / О. В. Шикіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2017. – № 2. – Т.2. – С. 275-279.
86. Шикіна О. В. Організаційно-економічне забезпечення функціонування готельних підприємств малої місткості: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спеціальність 08.00.04 / О. В. Шикіна. – Одеса, 2015. – 317 с.
87. Шикіна О. В. Сучасний стан розвитку готельного бізнесу Одеської області / О. В. Шикіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв, 2016. – Вип. № 13. – С. 413-420.
88. Шкапова О. М. Маркетинг послуг: навч. посіб. / Шкапова О. М. – К.: Кондор, 2014. – 304 с.
89. Янковий О. Г. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення: монографія / О. Г. Янковий. – Одеса: Атлант, 2013. – 470 с.
90. Яцковий Д. В. Сучасні методики оцінки конкурентоспроможності підприємства / Д. В. Яцковий // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4(51). – С. 183 – 188.
91. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги: ДСТУ 4268:2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 14 с. – (Національний стандарт України).
92. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення: ДСТУ 4527:2006. – [Чинний від 2006-10-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 28 с. – (Національний стандарт України).
93. Послуги туристичні. Класифікація готелів. Загальні вимоги: ДСТУ 4269:2003. – [Чинний від 2004-07-01]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. – 18 с. – (Національний стандарт України)